

ЕКОНОМІКА І ОРГАНІЗАЦІЯ

УДК 332.43

Кудінова О.Г., ст. викладач

Східноєвропейський університет економіки і менеджменту

ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ РОДЮЧОСТІ (ПРОДУКТИВНОСТІ) ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Розглянуто основні проблеми раціонального використання земельних ресурсів України, зокрема Черкаської області та запропоновано дієвий механізм економічного забезпечення відтворення родючості (продуктивності) земельних ресурсів.

Ключові слова: *земельні ресурси, родючість, ґрунти, земельні угіддя, мінеральні та органічні добрива, екологічні збори.*

ВСТУП

Кожне сільськогосподарське підприємство (незалежно від форми господарювання) володіє певним ресурсним потенціалом, що складається із землі, робочої сили, основних та оборотних засобів. Вихідними, визначальними для аграрних формувань є земельні угіддя, стан яких значною мірою зумовлює ефективність функціонування будь-якої виробничої сільськогосподарської структури [1, с. 41].

В аграрному секторі земля є першоосновою, арсеналом і виконує роль не тільки матеріальної умови існування цієї галузі, а й активного фактора самого виробництва. Земля поєднує в собі природну та соціально-економічну сутність, сільськогосподарські об'єкти, які на ній вирощуються, мають біологічну природу, крім того, сільськогосподарська продукція або результати її переробки становлять близько двох третин предметів споживання людини.

Отже, раціональне використання та відтворення родючості земельних ресурсів набуває на сучасному етапі особливої актуальності і заслуговує на велику увагу.

Організаційно-економічним проблемам використання земельних ресурсів присвячено наукові праці таких вчених, як: Третяк А.М.,

Журбенко В.А., Мамалюк О.А., Лактіонова Г.П., Пилипенко О.О., Саблук П.Т., Трегобчук В.М. та ін. [2-8]

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завдання дослідження полягає в аналізі та обґрунтуванні концептуальних підходів, щодо раціонального та ефективного використання земельних ресурсів, виявлення найбільш ефективних механізмів економічного забезпечення їх відтворення.

Метою дослідження є визначення економічного забезпечення родючості земельних ресурсів Черкаської області.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Земельний фонд Черкащини за своїм родючим потенціалом є одним з найвищих в державі і займає перше місце в Україні. Це пояснюється тим, що домінуючими ґрунтоутворюючими породами в області є чорноземи.

Наші землі є одними з найкращих у Європі. За землезабезпеченістю населення серед розвинених країн світу Україна посідає третє місце.

Основою розвитку сільського господарства України, зокрема Черкаської області, і збільшення виробництва сільськогосподарської продукції є високоефективне використання землі та підвищення її продуктивності.

В Україні тривалий період часу мало місце посилене використання наявних земельних угідь, безгосподарне ставлення до цього ресурсу, у результаті чого склалися занадто високі рівні їх розораності, а також втрата десятків мільйонів гектарів угідь і катастрофічної деградації ґрунтового шару. В сучасних умовах значно поширився вплив антропогенних факторів на ґрунти. При розорюванні земель поширилися процеси водної та вітрової ерозії.

Згідно з прогнозом Інституту спостережень за станом світу (Нью-Йорк), при існуючих темпах ерозії до 2030 р. родючої землі на планеті стане менше на 960 млрд га, а лісів – на 440 млн га. Нині на кожного жителя планети припадає в середньому по 0,28 га родючої землі, а до 2030 р. площа зменшиться до 0,19 га. [9]

Сільськогосподарські землі забруднюються важкими металами, радіонуклідами. На значних площах відбувається підкислення, підтоплення ґрунтів. Небезпечною проблемою залишається забруднення ґрунтів викидами автомобільного транспорту, до складу яких входять шкідливі сполуки, вміст яких в 2,5-3 рази перевищує гранично допустимий рівень. Головною причиною сучасного незадовільного стану земельних ресурсів є малі обсяги здійснюваних останніми роками робіт щодо відновлення угідь, порушених внаслідок тих чи інших причин.

На сьогодні, основними формами використання сільськогосподарських земель в сучасних умовах є: передача в оренду, особисте використання її землевласником, спільна експлуатація земель на кооперативних засадах кількома землевласниками. На нашу думку, третя форма є найбільш прийнятною, бо в ній легше забезпечити багатопрофільність господарювання, дотримання раціональних сівозмін, ефективного використання людських ресурсів.

Всі землі потребують захисту та охорони від негативних процесів, забруднення та погіршення екологічного стану. Виникає необхідність у запровадженні комплексу агротехнічних заходів, спрямованих на підвищення родючості землі та ефективності її використання, підтримання позитивного балансу поживних речовин у ґрунті, важливе місце належить внесенню мінеральних та органічних добрив. Але сьогоднішній стан сільськогосподарського виробництва, внесення мінеральних та органічних добрив не в змозі компенсувати витрат гумусу. Різке скорочення обсягів застосування мінеральних добрив в останні роки, за відчутно невід'ємного балансу поживних речовин, загострює проблему деградації ґрунтів.

Так, внесення мінеральних та органічних добрив в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області зображено в таблиці 1.

Таблиця 1

**Внесення мінеральних та органічних добрив в
сільськогосподарських підприємствах Черкаської області [10]**

	1990	2003	2004	2005	2006
Загальна посівна площа, тис. га	1183,4	842,8	908,0	822,2	902,8
Мінеральні добрива					
Всього внесено в поживних речовинах, тис. ц	1869,7	230,9	386,0	399,9	550,9
Удобрена площа, тис. га	944,9	301,3	455,8	416,8	573,4
% удобреної площі	79,8	35,7	50,2	47,2	64
Внесено в ґрунт у поживних речовинах на 1 га посівної площі, кг	158	27	43	45	61
% удобреної площі	198	77	85	96	96
Органічні добрива					
Всього внесено, тис. т	12509,0	1353,7	1164,0	1000,9	1045,4
Удобрена площа, тис. га	225,1	34,3	25,7	19,0	20,7
% удобреної площі	19,0	4,1	2,8	2,2	2
Внесено, т, на 1 га посівної площі	10,6	1,6	1,3	1,1	1,2
удобреної площі	55,6	39,4	45,3	52,7	50,5

Аналізуючи дані таблиці 1, ми бачимо доволі несприятливу ситуацію, а саме: порівнюючи показники 1990 року з 2006 роком, внесення мінеральних добрив скоротилося майже в 3,3 рази, а

органічних - в 12 разів. Це і є підтвердженням неефективного та недбайливого використання земельних ресурсів.

Для подолання кризового екологічного стану необхідно впроваджувати заходи, щодо вилучення з обігу 20-30% непридатних для обробітку малопродуктивних площ, удосконалювати системи обробітку ґрунту, запроваджувати прогресивні системи землеробства.

Всі землеохоронні заходи повинні базуватися на обов'язковому використанні орних земель за сівозмінами. Така тимчасова „консервація” земель дозволять одержати дешеві корми для тваринництва, а також „відпочити” землі від інтенсивного обробітку та відновити її родючість.

Опираючись на досвід зарубіжних країн (наприклад, в США понад 30% орних земель зайнято багаторічними травами на сіно, сінаж і на випас), пропонуємо в Україні розширити площі під такими багаторічними травами, як люцерна і конюшина. Цінність останніх полягає в тому, що лише ці культури при оранці залишають у ґрунті гумус, підвищуючи його родючість.

Окрім цього, одним із напрямів підвищення ефективності аграрного землекористування, який може сприяти також захисту і відтворенню продуктивної сили землі, збереженню екологічних функцій ґрунтового покриву, оздоровленню навколишнього природного середовища, загалом, є вирощування ріпаку. До основних переваг цієї культури належать: здатність очищення ґрунту від радіонуклідів, пригнічення ерозійних процесів, ощадливе винесення поживних елементів з ґрунту і, нарешті, висока рентабельність культури – майже до 100%. Збільшення посівних площ під ріпаком – важлива передумова раціоналізації землекористування.

Застосування цінових сигналів як одного з методів економічного регулювання природокористування базується на використанні принципу „забруднювач платить” – забруднювач несе фінансову відповідальність за дотримання норм, встановлених відповідними природоохоронними органами.

Екологічні платежі за забруднення навколишнього природного середовища Черкащини за 2000-2006 рр. наведені в таблиці 2.

Аналізуючи дані таблиці 2, спостерігаємо, що за 2000-2006 рр. сума екологічних зборів з кожним роком збільшується і частка фактично сплачених екологічних зборів у 2006 році порівняно з 2000 роком також підвищилася, це свідчить про те, що забруднювачі несуть фінансову відповідальність за шкоду навколишнього природного середовища.

Відтворення продуктивності земель сільськогосподарського призначення потребує певних витрат, які можуть сягати значних розмірів. Фінансове забезпечення цих заходів може бути як на загальнодержавному рівні, так і на рівні сільськогосподарського підприємства. Для забезпечення стабільного надходження коштів на

здійснення природоохоронних заходів пріоритетне значення необхідно надавати розвитку економічних важелів та методів раціонального використання природних ресурсів, зокрема земельних.

Таблиця 2

Екологічні платежі за забруднення навколишнього природного середовища Черкащини за 2000-2006 рр., тис. грн [10]

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Екологічні збори, пред'явлені підприємствам за забруднення навколишнього природного середовища	2576,4	2252,1	2109,6	2798,2	3815,2	4691,9	7818,4
Штрафи за адміністративні правопорушення	4,1	2,0	2,0	56,5	12,4	14,3	89,7
Частка фактично сплачених екологічних зборів у загальній сумі пред'явлених, %	78	87	97	94	95	89	97

В результаті нашого дослідження можна запропонувати наступну схему дієвого механізму економічного забезпечення відтворення земельних ресурсів, який повинен ґрунтуватися на системі економічних методів та важелів (рис. 1).

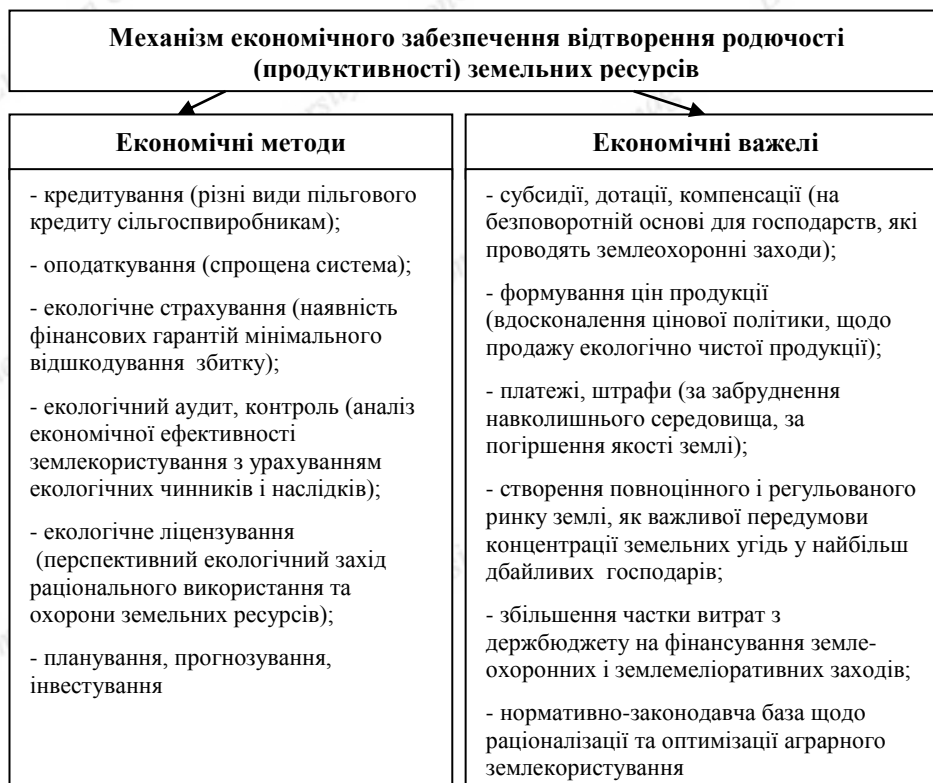

Рис. 1. Механізм економічного забезпечення відтворення родючості (продуктивності) земельних ресурсів

Опираючись на вищезазначені економічні методи та важелі – це наш крок уперед до ефективного, раціонального та дбайливого використання земельних ресурсів.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження можна зробити такі висновки:

1. Земельний фонд Черкащини за своїм родючим потенціалом є одним з найвищих в державі і займає перше місце в Україні. Це пояснюється тим, що домінуючими ґрунтоутворюючими породами в області є чорноземи. Однак оцінка економічної ефективності використання земельних ресурсів свідчить, що вони залишаються вкрай низькими. Сформувалась стабільна тенденція погіршення якісних характеристик ґрунтів, посилення процесів дегуміфікації. Останнє зумовлено різким зменшенням внесення органічних та мінеральних добрив.

2. Реалізація раціоналізації землекористування неможлива без запровадження ефективних економічних важелів та інструментів, які, в свою чергу, можна розподілити на стимулюючі (пільгове кредитування та оподаткування, надання державної субсидій дотацій, вдосконалення цінової політики щодо продажу екологічно чистої продукції) та примусові (збори за забруднення навколишнього середовища, викуп права на забруднення, застосування штрафних санкцій за погіршення якості землі).

3. Підтримка найбільш ефективних форм землекористування – дасть значний економічний ефект як на рівні країни, так і на рівні областей щодо підвищення родючості ґрунтів, покращення ефективності їх використання.

SUMMARY

In the article the basic problems of the rational use of the landed resources of the Cherkaskoy area are considered and the effective mechanism of the economic providing of recreation of fertility is offered (to the productivity of the landed resources).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шибаніна О.В. Покращення стану земельних ресурсів та підвищення ефективності їх застосування // Вісник аграрної науки Причорномор'я. - 2006. - № 4. - С. 41-50.
2. Третяк А.М. Теоретичні основи землеустрою. - К.: Інститут землеустрою УААН, 2002. - 152 с.
3. Журбенко В.А. Еколого-економічна ефективність використання земель в Херсонській області // Зб. наук. пр. Луганського нац. аграрного ун-ту / За ред. В.Г.Ткаченко. - Луганськ: ЛНАУ, 2004. - №34(46). - С. 151-155.
4. Мамалюк О.А. Проблеми раціонального землекористування // Вісник

-
- аграрної науки Причорномор'я. Спец. випуск 3 (42). Том 1.-2007.-С.39-43.
5. Лактіонова Г.П. Ефективність використання землі в ринкових умовах господарювання: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.07.02.-2003.-22 с.
 6. Пилипенко О.О. Ефективність використання сільськогосподарських угідь в умовах запровадження ґрунтозахисних технологій // Економіка АПК. - 2002. - №8. - С. 69-73.
 7. Саблук П.Т. Розвиток земельних відносин в Україні. - К.: ННЦ ІАЕ, 2006. - 396 с.
 8. Трегобчук В.М. Проблеми охорони сільськогосподарських земель за переходу до ринкової економіки // Землевпорядний вісник. - 1997. - №1. - С. 15-20.
 9. Мамалюк О.А. Проблеми раціонального землекористування // Вісник аграрної науки Причорномор'я. - 2007. - Випуск 3, т. 1. - С. 41.
 10. Статистичний щорічник Черкаської області за 2006 рік.

Надійшла до редакції 17 травня 2008 р.